

BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRK KADINLARININ SOSYAL İŞ YAŞAMINDAKİ KONUMLARI¹

Cahit GELEKÇİ

Özet

Türkiye'den Belçika'ya 1963-1974 yılları arasında gönderilen Türk işçilerinin tamamına yakını erkeklerden oluşmaktaydı. Söz konusu tarihler arasında resmi yollarla gönderilen 15.864 işçinin sadece 33 tanesi kadındı. Günümüze gelinen süreçte ise gerek aile birleşimleri gerekse evliliklerin büyük bir bölümünün Türkiye'den gerçekleştirilmiş olması nedeniyle Belçika'daki Türk nüfusunun cinsiyet dağılımı neredeyse eşit hale gelmiştir. Bu çalışmada Belçika'ya farklı nedenlerle gitmiş olan Türk kadınlarının yaşamaya karar verdikleri ülkenin sosyal iş yaşamındaki konumları, çalışıp-çalışmama durumları, iş bulmadaki sıkıntılarının nedenleri 2007-2008 yıllarında Belçika'da gerçekleştirdiğim araştırmanın verileri çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Belçika'daki Türk kadınları, kültürel ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, eğitim, Türkiye'den evlilik.

The Social-Occupational Life Status of Turkish Women Living in Belgium

Abstract

In the period of 1963-1974, almost all Turkish workers from Turkey, who had permit to work in Belgium, were male. Within the above mentioned period, official records show that only 33 out of 15.864 workers were females. Recently, the male/female distribution of Turkish population in Belgium has become, almost, equal, this is not only because of family unification but also because of workers' choice of getting married with Turkish women living in Turkey. In this study, the Turkish women's, who had migrated to Belgium, for different reasons, status in the social occupational life of the country where they decided to settle down, whether they were employed or not, and the reasons of problems they faced with when they tried to find a job are going to be shown, with the help of research data collected as part of an other research that I conducted in Belgium within the years 2007-2008.

Key words: Turkish women living in Belgium, cultural discrimination, xenophobia, education, getting married with Turkish women living in Turkey.

¹ Bu çalışmanın verileri, TÜBİTAK'ın "Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu" desteği kapsamında Ağustos 2007 - Ağustos 2008 tarihleri arasında Belçika'da sürdürdüğüm araştırmaya dayanmaktadır.

Giriş

Türkiye’den 1961-1974 yılları arasında resmî yollarla yurt dışına çalışmak üzere “misafir işçi” statüsünde devlet tarafından gönderilen veya kendi olanaklarıyla giden Türk vatandaşlarının büyük bir bölümü erkeklerden oluşmaktaydı. Federal Almanya hariç diğer ülkelere işçi statüsünde gönderilen Türk kadınlarının sayısı ise sembolik düzeydeydi. Tablo 1’de de görüldüğü üzere söz konusu tarihler arasında Türkiye’den en çok kadın işçi 138.739 kişi ile Almanya’ya gönderilmiştir. Almanya’yı 4.557 kadın işçi ile Avusturya takip etmektedir. İsviçre’ye 1.095, Avustralya’ya 860, Fransa’ya 240, Hollanda’ya 183, İngiltere’ye 144, Danimarka’ya 7, çalışmamıza konu olan Belçika’ya ise 33 Türk kadın işçi gönderilmiştir. Bu durumun başlıca nedenleri işçi açığı bulunan ülkelerin taleplerinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü birçok ülkede işçilerin istihdam edilecekleri alanlar daha çok kas gücüne dayanan çalışma alanlarını kapsamaktaydı. Örneğin çalışmamıza konu olan Belçika’da 1950’li yıllarda özellikle maden ocaklarında çalışacak iş gücüne ihtiyaç duyulmaktaydı. Dolayısıyla Türkiye’den giden işçilerin başlıca çalıştıkları alanlar maden ve kömür ocaklarıydı. Bundan dolayı da Belçika’ya gönderilen işçilerin büyük çoğunluğu, yapılan anlaşmalar çerçevesinde, erkeklerden oluşmaktaydı.

Belçika’da 1950’li yıllarda maden ve metal sanayinde yabancı iş gücüne duyulan ihtiyaca, 1960’lı yıllarda inşaat sektörü, hizmet sektörü ve diğer birçok sektör de eklendi. Bu tarihten itibaren Brabant (Brüksel ile birlikte), Anvers (Antwerpen) ve East Flanders (Doğu Flaman Bölgesi) yabancı işçilerin çalıştıkları yerler olmaya başladı. 1950’li yıllarda Belçika’da yabancı işçi olarak çalışan ilk grup olan İtalyanlara, Yunanlar, İspanyollar ve Portekizliler katıldı. Ancak 1960’lı yıllardaki işçi alımları büyük oranda Fas ve Türkiye’den gerçekleştirildi. Bunun yanı sıra Faslılar ve Türklerden kısa bir süre önce, Fransa üzerinden gelmiş olan az sayıda Cezayirli ve Tunuslular da Belçika’nın yurt dışından getirttiği işçiler arasında yer almışlardır (Lesthaeghe, 2000, ss. 2-4).

1970’li yılların ortalarına kadar misafir işçi politikası ile ülkeye işçi kabul eden Belçika, bu dönemden itibaren aile birleşimi yolunu da benimseyerek göçmen politikasını sürdürmüştür (Gelekçi ve Köse, 2009, s. 51). Ancak 1970’li yılların ortasında bütün Batı Avrupa’da yaşanan ekonomik kriz Belçika’da da işçi alımlarının durdurulmasına yol açmıştır. Bu süreçten sonra toplu işçi göçleri durdurulmuş, aile birleşmelerine kısıtlamalar getirilmiştir. İşçi mübadelesi kapsamında Belçika’ya çalışmak üzere gidenlerin bir bölümünün geri dönmesine karşın, önemli bir kısmı Belçika’nın kendilerine sağlamış olduğu olanaklardan faydalanarak orada kalmışlardır. Yerleşmeye karar verdikleri ülkeye eş ve çocuklarını da götüren Türk aileleri Belçika’da kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmışlardır. İlerleyen süreçte evliliklerin önemli bir bölümünün de Türkiye’den yapılması Belçika’daki Türk nüfusunun

devamlı artmasını sağlamıştır. Çünkü yurt dışındaki Türk işçilerinin ve onların ailelerinin yurda geri dönüşlerinde veya ziyaretleri sırasında çevrelerinde bıraktıkları olumlu izlenimler Türkiye’de beklentileri arttırmış ve evlilik yolu ile göçü hızlandırmıştır. Özellikle yurt dışında sahip olunan refah seviyesinin Türkiye’deki komşular ve akrabalar yanında sergilenmesi potansiyel göçmen nüfus üzerinde çok etkili olmuştur (Şen ve Koray, 1993, s. 20). Bu etki Belçika’daki Türk nüfusunun devamlı artmasını sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda 1961-1974 yılları arasında İİBK (İş ve İşçi Bulma Kurumu) tarafından Avustralya ve Avrupa’ya gönderilen işçi sayısı, gidilen ülke, yıl ve cinsiyet yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. 1961-1974 Yılları Arasında İİBK (İş ve İşçi Bulma Kurumu) Tarafından Avustralya ve Avrupa'ya Gönderilen İşçi Sayısı, Gidilen Ülke, Yıl ve Cinsiyet

Yıl	Avustralya		Avusturya		Belçika		Danimarka		Fransa		Almanya		Hollanda		İsviçre		İngiltere		Toplam		
	E*	K**	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E+K
1961	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.430	46	-	-	-	-	-	-	1.430	46	1.476
1962	-	-	160	-	-	-	-	-	-	-	10.493	532	-	-	-	-	-	-	10.653	532	11.185
1963	-	-	901	36	5.605	-	-	-	63	-	20.908	2.528	251	-	23	13	-	-	27.751	2.577	30.328
1964	-	-	1.384	50	6.651	-	-	-	25	-	50.818	4.084	2.950	8	159	34	-	-	61.987	4.176	66.163
1965	-	-	1.937	36	1.661	-	-	-	-	-	34.456	11.196	2.178	3	98	24	-	-	40.330	11.259	51.589
1966	-	-	435	34	-	-	-	-	-	-	22.865	9.715	1.207	1	140	13	-	-	24.647	9.763	34.410
1967	-	-	1.031	12	-	-	-	-	-	-	3.715	3.484	48	-	178	37	-	-	4.972	3.533	8.505
1968	106	1	668	5	-	-	-	-	-	-	30.099	11.310	874	1	73	24	-	-	31.820	11.341	43.161
1969	962	8	918	55	-	-	-	-	184	7	77.472	20.670	3.404	-	162	21	-	4	83.102	20.765	103.867
1970	1.172	14	10.511	111	430	1	3.500	7	8.992	44	76.556	20.380	4.840	3	1.458	140	512	51	107.971	20.751	128.722
1971	833	46	4.285	335	578	5	72	-	7.856	41	52.162	13.522	4.790	63	1.227	115	1.232	57	73.035	14.184	87.219
1972	478	162	3.291	1.181	111	2	-	-	10.572	38	48.911	16.964	670	74	1.134	178	69	13	65.236	18.612	83.848
1973	659	227	4.943	2.140	256	9	-	-	17.467	77	79.526	24.267	1.980	14	845	264	106	10	105.782	27.008	132.790
1974	736	402	1.939	562	539	16	-	-	10.544	33	1.187	41	1.487	16	538	232	104	9	17.074	1.311	18.385
1961-1974	4.946	860	32.403	4.557	15.831	33	3.572	7	55.703	240	510.598	138.739	24.679	183	6.035	1.095	2.023	144	655.790	145.848	801.648

*E= Erkek, **K= Kadın (Akgündüz, 2007, s. 111; Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları, 1973, s. 101; Geleceği ve Köse, 2009, s. 57).

Belçika'da, Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği kayıtlarına göre 2007 yılı sonu itibarıyla yaşayan Türklerin toplam sayısı 187.700'dür. İkili anlaşma çerçevesinde 1964'ten itibaren Belçika'ya gönderilen Türk işçilerinin büyük çoğunluğu erkek işçilerden oluşurken günümüze gelinen süreçte aile birleşimi ve evlenmeler dolayısıyla nüfusun cinsiyet dağılımı dengelenmiştir. 2007 yılı sonu itibarıyla Belçika'da yaşayan 187.700 Türk'ün 97.153'ü erkeklerden, geriye kalan kısmı ise kadınlardan oluşmaktadır. Türk nüfusunun demografik yapısında meydana gelen değişme ve göç sürecinin geçirdiği evreler Belçika'daki Türk nüfusunun kalıcı olmaya başlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

Farklı inanç, ırk ve kültürel yapılardan gelen insanların çalışmak üzere gittikleri ülkelerde kalıcı olmaya başlamaları söz konusu ülkelerin kültürel çeşitliliğini ve nüfus yapısını değiştirmiştir. Bu durum hem ev sahibi toplumlar hem de yerleşik göçmen konumuna geçen kültürel ve etnik topluluklar için çeşitli sorunların ortaya çıkmasına ve yaşanmasına yol açmıştır (Castels, 2008). Bu sorunların başında ekonomik açıdan işçiye duyulan ihtiyacın sona ermesiyle birlikte iş alanında ev sahibi toplum ile göçmen olarak gelen toplum fertleri arasında rekabetin ortaya çıkması, bu rekabet durumunun ev sahibi toplum fertleri tarafından kabullenilmek istenmemesi gelmektedir. Bu durum ise ülkeye gelen göçmen topluluklara karşı ön yargı ve ayrımcılığın artmasına, göçmenler arasındaki işsizlik oranlarının yükselmesine neden olabilmektedir. Örneğin Belçika'da, Belçika vatandaşı olmayan yabancıların işsizlik oranları ülkenin işsizlik oranlarının 2-3 katına, bazı milliyetlerde ise daha da yukarıya çıkabilmektedir. Örneğin 1991 yılındaki nüfus sayımında Belçika'da iş arayanların oranı %8 iken, bu oran Belçika vatandaşı olmayan Portekizliler arasında %12'ye, İspanyollar arasında %14'e, İtalyanlarda %15'e, Yunanlarda ise %20'ye yükselmektedir. Ancak bu oranlar Belçika vatandaşı olmayan Türkler, Faslılar ve Kongolular arasında ise çok daha yüksek düzeylere çıkmaktadır. Örneğin Belçika vatandaşı olmayan Türkler arasındaki işsizlik oranı %30, Faslılar arasında %33, Kongolular arasında ise %37'dir (Lesthaeghe, 2000, s. 13). Bu çalışmada Belçika'ya farklı nedenlerle gitmiş olan Türk kadınlarının ülkenin sosyal iş yaşamındaki durumları, iş bulmada karşılaştıkları sorunlar 2007-2008 yıllarında Belçika'da gerçekleştirdiğimiz araştırmanın verileri çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belçika'ya aile birleşimi veya evlenerek gitmiş olan ya da Belçika'da doğup büyümüş olan Türk kadınlarının Belçika'nın çalışma yaşamındaki durumlarının ele alındığı bu çalışmada veriler nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini Brüksel, Charleroi, La Louvière, Gent ve Beringen'de oturan 18 yaş ve üzeri Türk kadınları arasından rastlantısal örnekleme yolu ile belirlenmiştir. Çalışmada 230 kadına anket uygulanmış, mülakat ve gözlem tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırmada

frekans tabloları oluşturularak, değişkenlerin örneklem içindeki yüzde dağılımları elde edilmiş, örneklemin genel özellikleri ise tek yönlü tablolar hâlinde sunulmuştur.

Araştırmanın Bulguları

Belçika'ya 1974 yılından sonra giden Türklerin büyük çoğunluğunu "aile birleşimi" veya "aile kurma" kanalıyla gitmiş olanlar oluşturmaktadır. "Aile birleşimi" çocuklara ve eşlere Belçika'da yerleşme ve yaşamaya, "Aile Kurma" ise evlilik için eşlerini Türkiye'den seçmiş olan Türklerin eşlerini Belçika'ya götürmelerine olanak sağlamıştır. 1974 yılından önce iş gücü çerçevesinde göç erkeklerden oluşurken, daha sonraki yıllarda evlilik yoluyla yapılan göçlerin büyük bir bölümü ise kadınlardan oluşmuştur. Ancak ilerleyen zaman içinde Belçika'da yaşayan Türklerin cinsiyet dağılımlarının birbirine yaklaşık hâle gelmesi ile birlikte, bu süreci takip eden yıllarda evlilik yoluyla Belçika'ya gelenlerin cinsiyet dağılımları değişmiştir (Gelekçi ve Köse, 2009, s. 107). Örneğin Belçika'nın Flaman Bölgesine gelenler içerisinde kadın-erkek sayısı neredeyse birbirine eşit hâle gelmiştir. 2001 yılından 15 Nisan 2005 tarihine kadar olan süreçte evlilik yoluyla Belçika'ya gelenlerin % 46'sını kadınlar oluşturmuştur (Timmerman, 2008, s. 123).

Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının çalışma yaşamındaki durumlarını tespit etmeye yönelik yürüttüğümüz bu araştırma kapsamında anket uygulanan kadınlar 18 yaş ve üzerinde yer almaktadır. 18-19 yaş gurubunda 26 kadın (%11.3), 20-29 yaş aralığında 83 kadın (%36.1), 30-39 yaş aralığında 50 kadın (%21.7) 40-49 yaş aralığında 38 kadın (%16.6), 50-59 yaş aralığında 29 kadın (%12.6), 60-69 yaş aralığında 3 kadın (%1.3), 70 ve üzeri ise 1 kadın (%0.4) bulunmaktadır. Anket uygulanan kadınların çoğunluğu ise evli veya evlenip ayrılmış olanlardan oluşmaktadır. Tablo 2'de araştırma grubunun medeni durumunu gösteren dağılım yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	136	59.1
Bekâr	71	30.9
Eşinden ayrılmış	16	7.0
Eşi vefat etmiş	7	3.0
Toplam	230	100.0

Araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan kadınların %59.1'i evli, %30.9'u bekâr, %7'si eşinden ayrılmış, %3'ünün ise eşi vefat etmiştir (Tablo 2). Evli olan kadınların yaklaşık üçte ikisinden fazlası aile birleşimi veya evlenme yoluyla Belçika'ya gitmiş olanlardan oluşmaktadır.

Tablo 3. Araştırma Grubunun Doğum Yeriine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
Türkiye	132	57.4
Belçika	98	42.6
Toplam	230	100.0

Araştırma kapsamında anket uygulanan kadınların %42.6'sı Belçika, %57.4'ü ise Türkiye doğumlulardan oluşmaktadır. Türkiye doğumluların büyük bir bölümü evlenerek veya eş durumundan dolayı Belçika'ya gidenlerden oluşmaktadır. Eş durumundan dolayı aile birleşimi yoluyla Belçika'ya gidenler genellikle 50 yaş üzerinde olan kadınlardan meydana gelmektedir. Aile kurma, diğer bir ifadeyle evlenerek Belçika'ya gidenler ise daha çok 20-45 yaş aralığında yer almaktadır. Belçika doğumluların önemli bir bölümü ise bekâr kadınlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılmayı kabul eden kadınların eğitim durumları Tablo 4'deki gibi bir dağılım göstermektedir.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Türkiye'de veya Belçika'da En Son Bitirdiği veya Devam Etmekte Olduğu Eğitim Düzeyi

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	20	8.7
Okur-yazar	11	4.8
Türkiye'de İlkokul Mezunu	34	14.8
Türkiye'de Ortaokul Mezunu	19	8.3
Türkiye'de Lise Mezunu	19	8.3
Türkiye'de Meslek Lisesi Mezunu	3	1.3
Türkiye'de Yüksekokul / Üniversite Mezunu	6	2.6
Belçika'da Zorunlu Eğitime (Liseye) Devam Ediyor	8	3.5
Belçika'da Zorunlu Eğitim (İlkokul, Ortaokul ve lise) Mezunu	21	9.1
Belçika'da Meslek Okuluna (Liseye) Devam Ediyor	2	0.9
Belçika'da Meslek Okulu (Ortaokul ve lise) Mezunu	21	9.1
Belçika'da Yüksekokul / Üniversiteye Devam Ediyor	44	19
Belçika'da Yüksekokul / Üniversite Mezunu	22	9.6
Toplam	230	100

Araştırma kapsamında anket uygulanan kadınların eğitim durumlarının yer aldığı Tablo 4'te okur-yazar olmadığını ifade edenler % 8.7, okur-yazar olduğunu belirtenler %4.8'dir. Okur-yazar olmadığını veya okur-yazar olduğunu ifade edenlerin büyük bir bölümü 1970-1980 yılları arasında aile birleşimi veya evlilik kanalıyla giden kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye'de ilkokulu bitirdiğini belirtenler % 14.8, ortaokulu bitirdiklerini söyleyenler %8.3, liseyi veya meslek lisesini bitirdiklerini ifade edenler %9.6, üniversiteyi okuduklarını belirtenler ise %2.6'dır. Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere Türkiye'de üniversiteyi okuduklarını beyan edenlerin oranı çok düşüktür. Bu durum Türkiye'den Belçika'ya çeşitli nedenlerle (aile birleşimi veya evlenme) gitmiş olan Türk kadınların meslek sahibi olup olmadıkları noktasında önemli ipuçları vermektedir. Eğitimine Belçika'da devam eden veya tamamlayan kadınların dağılımına baktığımızda ise, araştırma grubunun %3.5'inin Belçika'da zorunlu eğitime (liseye) devam ettikleri, %9.1'inin Belçika'da zorunlu eğitim (ilkokul, ortaokul ve lise) mezunu olduğu, %0.9'unun Belçika'da meslek okuluna (liseye) devam ettiği, %9.1'inin Belçika'da meslek okulu (ortaokul ve lise) mezunu olduğu, %19'unun Belçika'da yüksekokul/üniversiteye devam ettiği, %9.6'sının ise Belçika'da yüksekokul/üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Araştırma grubunu oluşturan kadınların %4.4'ü liseye, %19'u ise yüksekokul veya üniversiteye devam etmektedir. Yaptığımız görüşmeler, gözlemler ve çalışmanın verilerine göre Belçika doğumlu Türk kadınlarının eğitim düzeyleri, aile birleşimi veya evlenerek Belçika'ya giden Türk kadınlarının eğitim düzeylerinden oldukça yüksek görünmektedir. Bu durum onların iş yaşamında yer edinebilmelerinde önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim seviyesine bağlı olarak sahip olunan meslek ve bunun yanında yaşanılan yerin dilini bilmede iş bulma imkânını artıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşanılan yerin dilini bilme noktasında ise eğitim yaşamının nerede sürdürüldüğü ve buna bağlı olarak doğum yeri, diğer bir ifade ile Belçika'ya geliş şekli ön plana çıkmaktadır.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 5) araştırma grubunun Belçika'ya geliş şeklini gösteren dağılım yer almaktadır.

Tablo 5. Araştırma Grubunun Belçika'ya Geliş Şekline Göre Dağılımı

Belçika'ya Geliş Şekli	Sayı	Yüzde
Belçika'da doğdum.	97	42.2
Evlilik yoluyla geldim (Aile kurma).	80	34.8
Aile birleşimi yolu ile geldim.	40	17.4
İşçi olarak geldim.	5	2.2
Turist olarak geldim.	3	1.3
Eğitim görmek amacıyla geldim.	2	0.9
İltica yoluyla geldim.	3	1.3
Toplam	230	100.0

Araştırma kapsamında anket uygulanan kadınların %42.2'si Belçika doğumludur. Geriye kalanlar çeşitli nedenlerden dolayı Belçika'ya gelmişlerdir. Kadınların %34.8'i evlilik yoluyla, %17.4'ü aile birleşimi kanalıyla, %2.2'si işçi olarak, %1.3'ü iltica yoluyla, %1.3'ü turist olarak, %0.9'u ise eğitim görmek amacıyla Belçika'ya geldiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında yer alan Belçika doğumlu Türk kadınlarının yarıdan fazlası çalışmanın yapıldığı dönemde bekâr ve öğrenim yaşamını sürdürenlerden oluşmaktaydı. Türkiye doğumlu kadınların ise neredeyse tamamına yakını evli veya evlenip ayrılanlardan ya da eşi vefat etmiş olanlardan meydana gelmekteydi. Araştırma kapsamında anket uygulanan kadınlardan evli olanların evlenme şekillerinin yer aldığı dağılım Tablo 6'da yer almaktadır:

Tablo 6. Araştırma Grubunun Evlenme Şekline Göre Dağılımı

Evlenme Şekli	Sayı	Yüzde
Tanışarak	55	40.4
Görücü usulüyle	81	59.6
Toplam	136	100.0

Çalışma kapsamında anket uygulanan kadınlardan 136'sı yani %59.1'i evlilerden oluşmaktadır. Evli kadınların %40.4'ü tanışarak evlendiklerini ifade ederken % 59.6'sı görücü usulüyle evlendiklerini beyan etmişlerdir. Araştırma kapsamında evli olduklarını beyan edenlerin önemli bir bölümü aile birleşimi veya aile kurma yoluyla Belçika'ya gelen Türk kadınlarından oluşmaktadır. Evlenerek Türkiye'den gelmiş olanların Belçika'da iş bulma ve çalışma şansları çok düşük düzeydedir. Bu durumda olanların çalışabilme durumları ancak Türklerin çalıştırdıkları iş yerlerinde veya evlenerek gelinen ailenin işlettiği iş

yerlerinde mümkün olabilmektedir. Belçika'da yaşayan Türkler genellikle küçük çapta iş yerleri çalıştırmaktadırlar. Bu iş yerlerinin işletmesi ve çalışanları ise büyük oranda aile fertlerinden meydana gelmektedir. İhtiyaç hâlinde ise akrabalar veya Türkler çalıştırılmaktadır. Belçika'da Türklerin işlettiği iş yerleri çoğunlukla kuaför, restoran, kafe, dönerci dükkânı, fırın, bakkal, market, manav, giyim ve mobilya üzerinedir. Türkler tarafından işletilen orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı ise çok az sayıdadır.

Aile birleşimi veya aile kurma yoluyla Belçika'ya gelen Türk kadınları hem Belçika'daki sosyal haklardan yararlanma hem de iş yaşamında daha fazla olanağa sahip olabilmek için Türk vatandaşlığının yanında Belçika vatandaşlığını da (çifte vatandaşlık) almayı tercih etmektedirler. Aşağıdaki tabloda (Tablo 7) araştırma kapsamında yer alan kadınların Belçika vatandaşlığı durumlarını gösteren dağılım yer almaktadır.

Tablo 7. Araştırma Grubunun Belçika Vatandaşı Olup Olmamlarına Göre Dağılımları

Belçika Vatandaşlığı	Sayı	Yüzde
Belçika vatandaşıyım.	166	72.2
Belçika vatandaşı değilim.	64	27.8
Toplam	230	100.0

Araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Türk kadınlarının vatandaşlık durumlarının yer aldığı Tablo 7'de örneklemin % 72.2'sinin Belçika vatandaşlığının bulunduğu görülmektedir. Belçika'da yaşayan Türklerin büyük bir bölümünün Türk vatandaşlığının yanında Belçika vatandaşlığı da bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliğinin verilerine göre 2007 sonu itibarıyla Belçika'da yaşayan Türklerin 147.192'si Belçika vatandaşlığına sahiptir. Bu oran Belçika'da yaşayan Türklerin %78.4'üne karşılık gelmektedir (Gelekçi ve Köse, 2009, ss. 64-65). Yapmış olduğumuz görüşmelerde Belçika vatandaşlığına sahip olmanın özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda iş yeri açma ve sosyal haklardan yararlanma noktasında büyük faydalar sağladığı ifade edilmiştir.

Belçika'da yaşayan Türklerin, işçi olarak giden grubun bir bölümü de dâhil olmak üzere, Belçika'nın çalışma yaşamında iş bulmaları, özellikle kamu sektöründe bir işe girmeleri çok önemli zorluklar taşımaktadır. Bu durumun nedenlerinin başında yaşanan yerin dilini bilmeme, eğitim düzeyi, meslek durumu ve yaşanan toplumdaki kaynaklı ön yargı ve ayrımcı yaklaşımlar sayılabilir. Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının yaşadıkları ülkenin sosyal iş yaşamında yer edinebilmeleri, işe girmeleri, iş bulmaları orada yaşayan Türk erkeklerine göre çok daha zor olmaktadır. Tablo 8'de araştırma kapsamında anket uygulanan kadınların yaptıkları işe göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 8. Araştırma Grubunun Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Yapılan İş	Sayı	Yüzde
Özel bir firmada çalışıyorum.	39	17.0
Öğrenciyim.	54	23.5
Çalışmıyorum (işsizim).	51	22.2
Ev hanımıyım.	64	27.8
Kendi iş yerimde çalışıyorum.	9	3.9
Bir devlet kurumunda çalışıyorum.	10	4.3
Emekliyim.	3	1.3
Toplam	230	100.0

Araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan kadınlara ne iş yaptıklarına yönelik sorulan soruya verdikleri cevapların dağılımının yer aldığı Tablo 8'de %27.8'i ev hanımı olduklarını, %23.5'i öğrenci olduğunu, %22.2'si çalışmadığını, işsiz olduğunu, %17'si özel bir firmada çalıştığını, %4.3'ü bir devlet kurumunda çalıştığını, %3.9'u kendi iş yerinde çalıştığını, %1.3'ü ise emekli olduklarını ifade etmişlerdir. Tablodaki verilere bakıldığında araştırma grubunun %50'sinin ev hanımı veya çalışmadığı, işsiz olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında yer alan kadınların %23.5'inin öğrenci olduğu göz önüne alındığında ise ev hanımı olanlar ile işsizlerin oranı yaklaşık %65 olmaktadır. Bu oran Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının önemli bir bölümünün isteyerek veya iş bulamaması nedeniyle Belçika'nın iş yaşamında yer alamadıklarını göstermektedir. Çalıştığını ifade edenlerin ise önemli bir bölümü özel bir firmada veya kendi iş yerinde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Özel bir firmada çalıştığını ifade edenlerin ise önemli bir bölümü, Belçika'da yapmış olduğumuz görüşmeler, mülakatlar ve gözlemlerle de tespit edildiği üzere Türklerin çalıştığı iş yerlerinde çalışmaktadırlar.

Tablo 9. Yapılan İş ve Doğum Yeri

Yapılan İş		Doğum Yeri		Toplam
		Türkiye	Belçika	
Kendi iş yerimde çalışıyorum.	Sayı	6	3	9
	Satır %	66.7	33.3	100.0
	Sütun %	4.5	3.1	3.9
	Toplam %	2.6	1.3	3.9
Özel bir firmada çalışıyorum.	Sayı	15	24	39
	Satır %	38.5	61.5	100.0
	Sütun %	11.4	24.5	17.0
	Toplam %	6.5	10.4	17.0
Bir devlet kurumunda çalışıyorum.	Sayı	3	7	10
	Satır %	30.0	70.0	100.0
	Sütun %	2.3	7.1	4.3
	Toplam %	1.3	3.0	4.3
Emekliyim.	Sayı	3	0	3
	Satır %	100.0	0.0	100.0
	Sütun %	2.3	0.0	1.3
	Toplam %	1.3	0.0	1.3
Ev hanımıyım.	Sayı	59	5	64
	Satır %	92.2	7.8	100.0
	Sütun %	44.7	5.1	27.8
	Toplam %	25.7	2.2	27.8
Öğrenciyim.	Sayı	9	45	54
	Satır %	16.7	83.3	100.0
	Sütun %	6.8	45.9	23.5
	Toplam %	3.9	19.6	23.5
Çalışmıyorum. (işsizim)	Sayı	37	14	51
	Satır %	72.5	27.5	100.0
	Sütun %	28.0	14.3	22.2
	Toplam %	16.1	6.1	22.2
Toplam	Sayı	132	98	230
	Satır %	57.4	42.6	100.0
	Sütun %	100.0	100.0	100.0

Doğum yeri ve yapılan iş arasındaki dağılımın yer aldığı Tablo 9'da Türkiye doğumlu olan kadınların kendi içlerindeki dağılıma bakıldığında: Kendi iş yerinde çalıştığını ifade edenler %4.5, özel bir firmada çalıştığını belirtenler %11.4, bir devlet kurumunda çalıştığını söyleyenler %2.3, ev hanımıym cevabını verenler %44.7, çalışmadığını, işsiz olduğunu ifade edenler %28, öğrenci olduğunu belirtenler ise %6.8'dir. Belçika doğumlu olan kadınların kendi içlerindeki dağılıma bakıldığında: Kendi iş yerinde çalıştığını ifade edenler %3.1, özel bir firmada çalıştığını belirtenler %24.5, bir devlet kurumunda çalıştığını söyleyenler %7.1, ev hanımıym cevabını verenler % 5.1, çalışmadığını, işsiz olduğunu ifade edenler %14.3, öğrenci olduğunu belirtenler ise %45.9'dur. Adaptasyon ve kültürel çatışma dışında, aile birleşimi veya evlilik yoluyla Türkiye'den Belçika'ya gitmiş olan insanların karşılaştıkları güçlükler cinsiyete göre değişebilmektedir (Timmerman, 2008, s. 132). Örneğin Türk aile yapısına göre evin geçimini sağlamada erkek daha ön sırada gelmektedir. Bu durum ise erkeklerin çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak Türkiye'den Belçika'ya evlilik yolu ile yeni gelmiş olan erkekler iş bulma konusunda çok büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların başında ise gelinen ülkenin dilinin yeterince veya hiç bilinmemesi yer almaktadır. Türkiye'den evlilik yoluyla gelen kadınlar içerisinde de çalışmak isteyenler bulunmakla birlikte onların çalışmaları zorunluluk gerektirmemektedir. Diğer yandan Türkiye'den evlilik yolu ile gelen kadınların bir kısmı kendi rollerini ev hanımı olarak görmelerinden dolayı çalışmayı düşünmemektedirler (Timmerman, 2008, s. 133). Bu durumu Tablo 9'daki veriler de desteklemektedir.

Tablo 10. Araştırma Grubunun Şimdiye Kadar Yaşadığı veya Yaşamakta Olduğu En Önemli Sorun

Şimdiye Kadar Yaşanılan En Önemli Sorun	Sayı	Yüzde
Dil sorunu	48	20.9
İşsizlik	39	17.0
Aile parçalanması	25	10.9
Eğitim sorunu	17	7.4
Aile bireyleri ile ilgili sorunlar	8	3.5
Kültür şoku	9	3.9
Kuşak çatışması	10	4.3
Vize işlemleri ile ilgili sorunlar	1	1.3
Belçikalıların ön yargıları ve ayrımcılık	20	8.7
Belçikalıların yabancı düşmanlığı	9	3.9
Uyuşturucu kullanımı	2	0.9
Sosyal güvenlik sorunları	2	0.9
Kumar oynama	1	0.4
Türklerin kendi aralarındaki dayanışma/örgütlenme eksikliği	12	5.2
Cevapsız	25	10.9
Toplam	230	100.0

Anket uygulanan kadınların şimdiye kadar yaşadıkları veya yaşamakta oldukları en önemli sorunun ne olduğuna ilişkin dağılımın yer aldığı Tablo 10'da ilk sırada %20.9 ile dil sorununun yer aldığı görülmektedir. Yaşanılan yerin dilinin yeterince bilinmemesi gündelik yaşantıda, eğitim yaşantısında ve iş bulma sürecinde Belçika'da yaşayan Türklerin temel sorunlarından birisidir. Yapmış olduğumuz tespitlere göre bu sorun Türkler arasında gittikçe azalmaktadır. Çünkü Belçika'da doğup büyüyenlerin sayısındaki artış, Türkiye'den yapılan evlilikler çerçevesinde gidenlerin sayısındaki düşüş ve yine Türkiye'den evlenerek gidenlerin eğitim seviyelerindeki yükselişler yaşanılan ülkenin diline dayalı sorunun gittikçe azalmasına neden olmaktadır. İkinci sırada ise %17 ile işsizlik sorunu gelmektedir. Belçika'da yaşayan Türkler arasındaki işsizlik oranları Belçikalılar veya diğer göçmen gruplara oranla çok daha yüksek düzeydedir. Örneğin 2003 yılında Flaman Bölgesindeki bazı sektörlerde yapılan incelemeler, Türk nüfusunun iş pazarındaki yerinin çok düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Belçika Millî İstatistik Enstitüsü

verilerine göre Belçika'daki genel işsizlik oranı %8, Belçikalılar arasındaki işsizlik oranı %7, Belçika vatandaşı olmayanlar arasında %15, Faslılar arasında %27, Türkler arasında ise %29'dur (Wets, 2008, ss. 91-92). Bu oranlar Belçika'da yaşayan Türk kadınları arasında ise çok daha yüksek düzeydedir. Örneğin Tablo 8'deki veriler göz önüne alındığında araştırma kapsamında yer alan kadınlar arasında, öğrenciler hariç tutulduğunda, ev hanımı olanlar ile işsizlerin toplam oranı yaklaşık %65 olmaktadır. Bu oran Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının önemli bir bölümünün isteyerek veya iş bulamaması nedeniyle Belçika'nın iş yaşamında yer alamadıklarını göstermektedir. İşsizlik sorununu %10.9 ile aile parçalanması, %8.7 ile Belçikalıların ön yargıları ve ayrımcılığa yönelik tutumları, %7.4 ile ise eğitim sorunu takip etmektedir. Ön yargı ve ayrımcılık karşılaştırmasında ikisinin birbiri ile karıştırılmaması gerekmektedir. Ön yargı subjektif hislere, ayrımcılık ise açıkça veya örtük olarak yapılan davranışlara gönderme yapmaktadır (Berry, 1965, s. 236).

Çalışma süresince kendileriyle görüştüğümüz kadınlar özellikle iş başvurularında ön yargı ve ayrımcılıkla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma boyunca yapmış olduğumuz tespitlere göre Belçika'da yaşayan Türk kadınları Belçika'nın çalışma hayatında yeterince yer edinmemiş olmalarına karşın, özellikle Belçika'da doğup büyüyen Türk kadınları siyaset başta olmak üzere birçok alanda bireysel başarılar elde etmişlerdir. Buna en iyi örnek bölgesel ve federal düzeyde birçok Türk kadınının son yıllarda milletvekili seçilmelerini gösterebiliriz. Çalışma süresince yapmış olduğumuz incelemelere, gözlemlere göre Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının çalışma yaşamına katılmalarına, karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik olarak Belçika'da Türkler tarafından kurulan derneklerin önemli görevler üstlenmiş olduğunu söyleyebilirim. Özellikle Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde, Brüksel başta olmak üzere, Türkler tarafından kurulan dernekler Türk toplumunun ihtiyaçları çerçevesinde çeşitlenmektedir. Bu dernekler içerisinde yardımlaşma ve dayanışma dernekleri ile kadınlara yönelik dernekler sayıca daha çok olup önemli işlevleri yerine getirmektedirler.

Kaynakça

- Akgündüz, A. (2007). *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974 A Multidisciplinary Analysis*. Amsterdam: Amsterdam University Pres.
- Berry, B. (1965). *Race and Ethnic Relations*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Castels, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gelekçi, C. ve Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa: Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Lesthaeghe, R. (2000). Transnational Islamic Communities in a Multilingual Secular Society. *Communities and Generations Turkish and Moroccan Populations in Belgium*, R. Lesthaeghe (Ed.), Belgium, VUB press, 1-57.
- Şen, F. ve Koray, S. (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*. Ankara: Elit Yayın.
- Timmerman, C. (2008). Gender Dynamics in the Context of Turkish Marriage Migration: The Case of Belgium. *Turkish Immigrants in the European Union Determinants of Immigration and Integration*, R. Erzan, K. Kirişçi (Ed.), London and New York: Routledge, 121-139.
- Wets, J. (2008). The Turkish Community in Austria and Belgium: The Challenge of Integration. *Turkish Immigrants in the European Union Determinants of Immigration and Integration* R. Erzan, K. Kirişçi (Eds.), London and New York: Routledge, 81-96.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları*. (1973). Dışişleri Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- (<http://www.belgium.be/en/>) 10.02.2010.
- (<http://www.statbel.fgov.be>) 10.02.2010.